

Valodas konsultācijas: elektroniskā datubāze

<https://valodaskonsultacijas.lv/lv/questions/979>

Jautājums

Kā pareizi: *man **nav bijis pieredzes** ar šo sistēmu* vai *man **nav bijusi pieredze** ar šo sistēmu?*

Atbilde

Pareizi ir: *man **nav bijis pieredzes** ar šo sistēmu.*

Īstenības izteiksmes salikto tagadni veido divas vārdformas: palīgdarbības vārds *būt* (*nebūt*) tagadnē un lokāmais darāmās kārtas pagātnes divdabīšs, kas beidzas ar *-is*, *-ies*, *-usi* (*-usies*), *-uši* (*-ušies*), *-ušas* (*-ušās*).

Saliktajā laika formā ietilpstošais divdabīšs norāda arī vīriešu vai sieviešu dzimti, teikuma gramatiskajā centrā izteicējam saskaņojoties ar teikuma priekšmetu:

Brālis ir bijis Londonā; Mana māsīca pagājušajā vasarā bija aizbraukusi uz Itāliju; Mani draugi ir devušies prom; Manas māsas ir lasījušas ziņas.

Teikuma priekšmets latviešu valodā visbiežāk ir nominatīvā, un lokāmajam darāmās kārtas divdabīšs saliktās laika formas sastāvā ir tikai vienskaitļa vai daudzskaitļa nominatīva forma. (*Latviešu valodas gramatika*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015, 474. lpp.)

Ar darbības vārdu *nebūt* ģenitīvs ir lietojams eksistences un piederības nolieguma nozīmē:

Vakar nebija saules; Jūrā nav viļņu; Man nav naudas. (*Latviešu valodas gramatika*. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015, 349. lpp.)

Šādos gadījumos ģenitīvā lietotais vārds ir teikuma priekšmets, tātad teikuma gramatiskais centrs ir *saules nebija, viļņu nav, naudas nav*.

Ģenitīvs (nevis nominatīvs) šādos izteikumos ir lietojams arī saliktajos laikos, proti, *man nav bijis laika, man nav bijis skapja* utt., tātad teikuma gramatiskie centri atbilstoši ir *laika nav bijis, skapja nav bijis*.

Ja šādos teikumos tiek lietots kāds vīriešu dzimtes lietvārds vienskaitlī, piemēram, *laiks* – *man nav bijis laika* –, tad parasti jautājumi par ģenitīva locījumu un pareizo divdabja formu nerodas, jo divdabja forma

arī ir vīriešu dzimtē.

Svārstības šādās konstrukcijās valodas praksē rodas trijos citos gadījumos:

- ja tiek lietots sieviešu dzimtes lietvārds vienskaitlī (*pieredze*);
- ja tiek lietots sieviešu dzimtes lietvārds daudzskaitlī (*kleitas*);
- ja tiek lietots vīriešu dzimtes lietvārds daudzskaitlī (*draugi*).

Latviešu valodas morfoloģijā marķētā un nemarkētā locekļa opozīcijā par nemarkēto uzskata vīriešu dzimtes vienskaitļa nominatīva formu, piemēram, īpašības vārda nemarkētā forma ir *liels, augsts*, savukārt marķētās* – *lieli, lielas, augstas* u. tml. Lokāmā darāmās kārtas pagātnes divdabja nemarkētā, pamata forma ir, piemēram, *bijis, braucis, devies, lasījis* u. tml., pretstatā *bijuši, bijušas, braukusi, devušies, lasījušas* u. tml.

Ja teikuma priekšmets ir ģenitīvā, tad divdabja forma ir lietojama nemarkētajā formā vīriešu dzimtes vienskaitļa nominatīvā, proti: *man nav bijis laika, man nav bijis pieredzes, man nav bijis kleitu, man nav bijis draugu.*

*Ar nemarkēto formu saprot neitrālo, vispārināto formu, teiksim, profesijas vispārināti mēs nosaucam vīriešu dzimtē, piemēram, *ārsts, psihologs*, savukārt konkretizējot tiek lietota atbilstošā dzimte, skaitlis (t. i., forma tiek marķēta): *šie kungi ir ārsti, Elīna ir psiholoģe.*

Avoti

Smiltņiece, G. Lietvārds (substantīvs). *Latviešu valodas gramatika*. Atb. red. D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015, 349. lpp.

Kalnača, A. Darbības vārds (verbs). *Latviešu valodas gramatika*. Atb. red. D. Nītiņa, J. Grigorjevs. Rīga : LU Latviešu valodas institūts, 2015, 474. lpp.

Logina, S., Pēča, K., Pūtele, I., Zilgalve, E. [Valodas konsultācijas](#). *Valodas prakse: vērojumi un ieteikumi*. Populārzinātnisku rakstu krājums. Nr. 17. Atb. red. I. Druviete. Rīga : Latviešu valodas aģentūra, 2022, 269.–270. lpp.

